

JAMPI: SATU KAJIAN HUKUM MENURUT AL-SUNNAH

Mohd. Muhiden Abd. Rahman

Abstract

The charm (al-Ruqa) is one of the Islamic medicine and it was based on two principles, i.e. prevention and cure. The approach of this charm is practice and hadith. Therefore this article discusses the concept of the charm (al-Ruqa) in Islam without ignoring it's "hukum" in Hadiht view.

Pendahuluan

Perkataan jampi dalam bahasa Arab disebut *al-Ruqa* atau *al-Ruqyah* yang bererti bacaan tertentu bertujuan memohon perlindungan atau merawat pesakit.¹ Ia merupakan salah satu daripada pendekatan yang dikemukakan oleh Islam bagi merawat penyakit yang berteraskan kerohanian. Ini berdasarkan kepada beberapa Hadith Rasulullah s.a.w. yang membenarkan amalan jampi, malah Baginda sendiri pernah menjampi sama ada untuk dirinya sendiri atau untuk para sahabatnya. Namun demikian terdapat percanggahan pendapat mengenai hukum jampi dalam Islam.

---

¹Ibn Manzur, *Lisan al-Arab*, Mesir, t.t., j. 14, h. 332. Ibrahim Mustafa, Ahmad Hassan al-Zayyat dll. *al-Qamus al-Muhit*, Istanbul, Turkey, 1986, h. 367. Ibn al-Athir, *al-Nihayat Fi Gharib al-Hadith*, Beirut, 1979, j. 2, h. 254-255. Sa di Abu Habib, *al-Qamus al-Fiqhi Lughatan wa Istilahan*, Beirut, 1982, h. 152.

Hukum Jampi

Imam al-Nawawi pernah membayangkan dalam kitabnya *Sharh Sahih Muslim*, bahwa terdapat percanggahan pendapat di kalangan ulama' mengenai hukum jampi.² Percanggahan ini timbul berikutan wujudnya beberapa hadith mengenai jampi yang pada umumnya bercanggah antara satu sama lain. Menurut Ibn al-Athir, terdapat beberapa hadith yang mengharus dan melarang jampi.³ Sementara al-Mubarakfuri⁴ pula menyatakan bahawa hadith-hadith yang mengharuskan jampi adalah bercanggah dengan hadith-hadith yang melarangnya.⁵

Imam al-Fakhr al-Razi telah membincang dengan panjang lebar mengenai permasalahan ini semasa mentafsir surah *al-Mu 'awwidhatain*⁶. Beliau menyatakan terdapat dua golongan dalam masalah ini iaitu satu golongan yang mengharuskannya dan satu lagi yang melarangnya. Menurut beliau mereka yang mengharuskan jampi berhujah dengan beberapa dalil:⁷

---

²Lihat *Sharh Sahih Muslim*, Beirut, 1981, j. 14, h. 169.

³Lihat *al-Nihayat fi Gharib al-Hadith*, j. 2, h. 254.

⁴Pengarang kitab *Tuhfat al-Ahwadhi* syarah kepada kitab *Jami' @ Sunan al-Turmudhi*.

⁵Lihat *Tuhfat al-'Ahwadhi bi Sharh Jami al-Turmudhi*, Mesir, 1965, j. 6, h. 271.

⁶Iaitu surah al-Nas dan al-Falaq.

⁷Lihat Muhammad Ibn Diya' al-Din Fakhr al-Razi, *al-Tafsir al-Kabir*, Beirut, 1978, juzu' 8, h. 540. Lihat juga Muhammad Ibrahim Salim, *al-Tadawi bi al-Qur'an wa al-Istishfa' bi al-Ruqa wa al-Ta'awidh*, al-Kaherah, t.t., h. 96.

1. Hadith riwayat A'ishah r.a. yang mengandung jampi Jibril a.s. terhadap Rasulullah s.a.w.⁸
2. Hadith riwayat 'Ali r.a. yang menyatakan bahawa Rasulullah s.a.w. apabila Baginda menziarahi pesakit, Baginda menjampi dengan membaca: "*Hilangkanlah kesusahannya wahai Tuhan sekalian manusia: Sembuhkanlah. Engkaulah sahaja sebagai penyembuh, tidak ada penyembuhan melainkan penyembuhan Engkau yang tidak membiarkan kesakitan*".⁹
3. Hadith yang diriwayatkan oleh Uthman Ibn Abi al-'As al-Thaqafi r.a., beliau mengadu kepada Rasulullah s.a.w. sakit yang dialami pada tubuh badannya semenjak beliau memeluk Islam. Lalu Rasulullah s.a.w. bersabda yang bermaksud: "*Letakkan tangan kanan kamu di tempat yang sakit dan bacalah: (Bismillah) sebanyak tiga kali dan (A'udhu billah wa Quدراتih min Shar ma Ajidu wa Uhazir) tujuh kali*". Kemudian beliau melakukannya sebagaimana yang diperintah oleh Rasulullah s.a.w. dan dengan izin Allah penyakitnya sembuh.¹⁰

---

⁸Iaitu Hadith riwayat Muslim dan al-Imam Ahmad. Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 169 dan *al-Fath al-Rabbani li Tartib Musnad al-Imam Ahmad*. Beirut, t.t., j. 17, h. 180.

⁹Hadith Ali r.a. ini diriwayatkan oleh Imam Ahmad. Abd. al-Rahman al-Banna berkata dalam sanadnya terdapat al-Harith al-A'war yang menurut pandangan jumbuh Ulama' beliau adalah da'if. Tetapi Hadith ini diperkuatkan dengan beberapa Hadith yang lain termasuk Hadith A'ishah yang diriwayatkan oleh al-Bukhari, Muslim dan lain-lain. Lihat *al-Fath al-Rabbani*, j.17, h. 180. *Fath al-Bari*, j. 10, h. 131. *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 181. *Sunan Ibn Majah* j. 2, h. 1163, *a-Ihsan bi Tartib Sahih ibn Hibban*, j. 7, h. 633.

¹⁰Hadith riwayat Muslim, al-Imam Ahmad, Abu Dawud, al-Turmudhi & Ibn Majah. Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h 189. *Al-Fath al-Rabbani*, j. 17, h 182-183. *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 384. *Tuhfat al-Ahwadhi*, j. 6, h. 253-254. *Sunan Ibn Majah*, j. 2, h. 1164.

4. Hadith riwayat A'ishah yang menyatakan bahawa apabila Rasulullah s.a.w. mengadu sakit, Baginda membaca *al-Mu'awwidhat*¹¹ di tangan kanannya serta menyapunya di tempat yang terasa sakit.¹²

Terdapat banyak lagi hadith yang mengharuskan jampi dalam Islam, bahkan setengah daripadanya menggalakkannya. Dalil-dalil dan keterangan di atas menjelaskan bahawa jampi merupakan salah satu kaedah rawatan yang dianjurkan oleh Islam. Namun begitu, terdapat juga beberapa hadith yang secara umumnya melarang daripada menjampi dan memperlihatkan kelebihan orang yang tidak pernah menjampi atau meminta dijampi yang dikategorikan ke dalam golongan yang memasuki syurga tanpa hisab.

Al-Fakhr al-Razi hanya menyebut tiga sahaja hadith yang menjadi hujah kepada golongan yang menolak jampi sebagai salah satu kaedah rawatan. Antaranya ialah:

1. Hadith riwayat Jabir r.a. di mana beliau berkata yang bermaksud Rasulullah s.a.w. melarang dari menjampi.¹³
2. Hadith yang panjang lebar ada menyebut bahawa Allah s.w.t. mempunyai hamba-hamba-Nya yang

---

¹¹Iaitu surah al-Ihklas, al-Nas dan al-Falaq.

¹²Hadith riwayat al-Bukhari dan Muslim dengan lafaz yang berlainan tetapi membawa maksud yang sama. Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 195. *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 183.

¹³Hadith riwayat Muslim, Ibn Hibban, al-Baihaqi. Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 7, h. 631. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 349.

tidak pernah merawat penyakit dengan menggunakan selaran api dan jampi. Sebaliknya mereka hanya bertawakkal kepada Tuhan.¹⁴ Hadith ini menggambarkan bahawa hanya hamba Allah yang tidak pernah menjampi sahaja dianggap yang bertawakkal kepada Allah, dan selain daripada itu tidak dianggap bertawakkal.

3. Hadith riwayat al-Mughirah Ibn Shu'bah dari bapanya yang bermaksud: *Tidak bertawakkal kepada Allah mereka yang mengubat dengan menggunakan api dan jampi.*¹⁵

Selain daripada hadith-hadith di atas terdapat banyak lagi hadith yang secara jelas melarang menjampi. Malah ada di antaranya yang mengkategorikan jampi sebagai amalan syirik seperti hadith yang diriwayatkan oleh Abd Allah ibn Mas'ud r.a. beliau mendengar Rasulullah s.a.w. bersabda yang maksudnya:¹⁶

"Sesungguhnya jampi, tangkal dan ubat pengasih adalah syirik".

---

¹⁴Hadith riwayat al-Bukhari, Ibn Hibban, al-Hakim dan lain-lain dengan lafaz yang berlainan, tetapi membawa maksud yang hampir sama. Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 211. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih Ibn Hibban*, j. 7, h. 628-630. *Al-Mustadrak*, j. 4, h. 415. Hadith inilah yang dinyatakan oleh al-Imam al-Nawawi dalam *Sharh Sahih Muslim* yang telah disalah anggap oleh sesetengah ulama' tentang wujudnya percanggahan dengan hadith-hadith yang mengharuskan jampi, terutamanya hadith Jibril a.s. Lihat *Sharh Sahih Muslim* j. 14, h. 169.

¹⁵Hadith riwayat al-Hakim dan menurutnya sanad hadith adalah sahih. Lihat *al-Mustadrak*, j. 4, h. 415. Hadith juga diriwayatkan oleh Imam Ahmad, al-Turmudhi, Ibn Majah dan Ibn Hibban dengan lafaz yang berbeza, tetapi membawa maksud yang sama. Lihat *al-Fath al-Rabbani*, j. 17, h. 166, *Tuhfat al-Ahwadhi*, j. 6, h. 214. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih Ibn Hibban*, j. 7, h. 629. *Sunan ibn Majah*, j. 2, h. 1154.

¹⁶Hadith riwayat Abu Dawud, Ibn Majah, Ibn Hibban, al-Imam Ahmad, al-Hakim & al-Baihaqi. Lihat *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 367. *Sunan Ibn Majah* j. 2, h. 1167. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih ibn Hibban* j. 7, h. 630. *Al-Mustadrak* j. 4, h. 217 & 418. *Al-Fath al-Rabbani*, j. 17, h. 186. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 350.

Kalau dilihat kesemua hadith yang berhubung dengan jampi, baik yang mengharuskannya ataupun melarangnya jelas menunjukkan wujudnya percanggahan antara satu sama lain. Berdasarkan faktor inilah ulama' berselisih pendapat mengenai jampi, apatah lagi kebanyakan hadith tersebut adalah sahih.

Mengikut ilmu mustalah hadith apabila terdapat dua atau lebih hadith yang sahih mempunyai maksud bercanggah pada zahirnya, ia dinamakan *Mukhtalaf al-Hadith*. Ulama' hadith membahagikan ilmu *Mukhtalaf al-Hadith* kepada dua bahagian. Pertama yang mungkin disatukan dengan cara yang betul, maka wajib beramal dengan kedua hadith tersebut. Kedua yang tidak mungkin disatukan walau dengan apa cara sekalipun. Dalam keadaan ini, kalau sekiranya diketahui salah satu darinya *nasikh* (pembatal) kepada yang satu lagi, maka hendaklah kita mengambil yang *nasikh*. Sekiranya tidak, maka hendaklah mengambil yang paling *rajih* (yang paling sahih), sama ada sahih dari sudut sanad ataupun matannya. Sebahagian ulama' hadith meletakkan sehingga 50 ciri yang boleh dijadikan pentarjih kepada hadith yang bercanggah pada zahirnya.¹⁷

Sementara hadith-hadith yang berhubung dengan jampi yang pada zahirnya bercanggah, boleh diklasifikasikan ke dalam bahagian yang pertama daripada *Mukhtalaf al-Hadith*, iaitu hadith-hadith yang boleh disatukan seterusnya wajib beramal dengan keduanya. Al-Nawawi dalam usaha menyatukan hadith-hadith tersebut yang pada zahirnya bercanggah antara satu sama lain telah menggunakan dua pendekatan:

1. Bahawa tidak ada percanggahan antara hadith-hadith yang mengharus dan melarang dari menjampi. Ini kerana hadith-hadith yang melarang hanya dituju kepada jampi yang mengandungi perkataan yang boleh membawa kepada kekufuran atau perkataan yang tidak diketahui maknanya serta tidak menggunakan bahasa Arab yang berkemungkinan

---

¹⁷Lihat al-Suyuti, *Tadrib al-Rawi*, j. 2, h. 196-202. Ahmad Muhammad Shakir, *al-Ba'th al-Hathith*, 1983, Beirut, h. 169-170.

maknanya boleh membawa kepada kufur atau syirik. Bagaimanapun, perbuatan jampi yang menggunakan ayat-ayat al-Qur'an dan zikir tidak dilarang. Bahkan ia merupakan sunnah Rasulullah s.a.w.¹⁸ Kesimpulannya, hadith-hadith yang melarang tidaklah bermaksud larangan secara total, tetapi dikhususkan kepada jampi tertentu sahaja.

2. Sementara pendekatan kedua mengikut al-Nawawi sebagaimana yang disebut oleh ulama', ialah dengan menyatu dan menerima hadith-hadith yang mengharus dan melarang secara umum. Bagaimanapun, hadith-hadith yang melarang bukanlah bertujuan mengharamkannya terus, tetapi sekadar tidak menggalakkannya sahaja (makruh). Sementara hadith-hadith yang mengharuskan pula menunjukkan bahawa jampi itu memang boleh diamalkan bagi merawat penyakit, tetapi meninggalkannya adalah lebih baik dan ianya merupakan pendapat ibn Abd al-Barr. Kesimpulannya hadith-hadith yang melarang bukanlah bererti mengharamkannya tetapi sekadar tidak menggalakkan.¹⁹

Menurut al-Nawawi pendapat yang terpilih ialah pendapat yang pertama, iaitu pendapat yang mengkhususkan larangan kepada jampi-jampi tertentu sahaja. Seterusnya beliau menyatakan bahawa ulama' telah sepakat tentang harusnya jampi dengan menggunakan ayat-ayat al-Qur'an dan zikir. Untuk menyokong pendapat ini, al-Nawawi memetik pandangan al-Mazari yang berpendapat semua jampi harus diamalkan sekiranya menggunakan ayat-ayat al-Qur'an atau *al-'Adhkar* dan dilarang sekiranya menggunakan bahasa selain dari bahasa Arab yang tidak diketahui maknanya, kerana kemungkinan akan membawa kepada kufur.²⁰

---

¹⁸Al-Nawawi, *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 169.

¹⁹*Ibid.*

²⁰*Ibid.*

Pendapat ini selaras dengan pandangan Ibn al-'Athir yang berpendapat bahawa yang menjadi larangan ialah jampi yang tidak menggunakan bahasa Arab dan tidak dengan nama-nama Allah, sifat-sifat-Nya dan Kalam-Nya serta beriktihad bahawa jampi itu sendiri boleh memberi manfaat dan berserah semata-mata kepada jampi. Ini bererti jampi yang selain daripada cara tersebut tidak dilarang, umpamanya jampi yang menggunakan ayat-ayat al-Qur'an, nama-nama Allah atau jampi yang pasti datangnya daripada Rasulullah s.a.w.²¹

Menurut al-Mazari ulama' berselisih pendapat mengenai jampi ahli kitab. Abu Bakr al-Siddiq r.a. mengharuskannya, tetapi Imam Malik r.a. mengatakan ianya adalah makruh kerana ditakuti ia termasuk dalam apa yang diubahsuai daripada kitab asal mereka.²² Bagi menyokong pendapat yang mengharuskan jampi ahli Kitab, al-Nawawi berhujah kepada sebuah hadith yang diriwayatkan oleh 'Auf Ibn Malik r.a. Beliau berkata:

"Kami pernah menjampi semasa jahiliah. Lalu kami berkata: Wahai Rasulullah! Apakah pandangan kamu tentang jampi jahiliah. Rasulullah bersabda: Bacakan kepada aku jampi kamu itu, tidak mengapa dengan jampi selagi tidak mengandungi syirik".²³

Hadith di atas menunjukkan bahawa sebarang bentuk jampi diharuskan selagi ia tidak mengandungi bentuk syirik. Imam al-Shafi'i

---

²¹Ibn al-Athir, *al-Nihayat fi Gharib al-Hadith*, j. 2, h. 255. Lihat juga *Tuhfat al-'Ahwadh*' j. 6, h. 216-217. *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 372-373.

²²Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 169, *Fath al-bari*. j. 10, h. 197.

²³Hadith riwayat Muslim, Abu Dawud, Ibn Hibban dan al-Baihaqi. Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 187. *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 372. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih ibn Hibban*, j. 7, h. 631-632. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 349.

sebagai menyokong pendapat tersebut menyebut: "Ya, apabila mereka menjampi dengan apa yang diketahui dari kitab Allah ataupun dari zikrillah". Beliau menambah sebagai mengukuhkan lagi pandangan tersebut dengan menyatakan bahawa al-Imam Malik memberitahu kami daripada Yahya Ibn Sa'id dari Amrat bint Abd al-Rahman, bahawasanya Abu Bakr al-Siddiq r.a. memasuki rumah A'ishah r.a. yang sedang sakit dan dirawat oleh seorang perempuan Yahudi. Lalu Abu Bakr r.a. berkata: "Jampikanlah ia dengan Kitab Allah".²⁴

Dalam *al-Majmu' Sharh al-Muhadhdhab*, al-Nawawi menjelaskan keharusan jampi tanpa menyebut adanya percanggahan pendapat di kalangan ulama' mengenai jampi. Beliau memperuntukkan satu fasal khas mengenai hukum jampi, seterusnya disebut beberapa Hadith sebagai hujah dan dalil terhadap apa yang diperkatakannya.²⁵ Antaranya:²⁶

1. Hadith riwayat A'ishah r.a., ketika beliau ditanya tentang jampi bagi penyakit *al-Humat*, lalu beliau berkata:

*"Rasulullah s.a.w. membenarkan jampi daripada setiap yang terkena racun".*²⁷

2. Dalam Hadith yang lain, A'ishah r.a. berkata:

---

²⁴Hadith riwayat al-Imam Malik, Ibn Hibban dan al-Baihaqi. Lihat *Sharh al-Zarqani 'ala Muwatta' al-Imam Malik*, j. 4, h. 328. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih ibn Hibban*, j. 7, h. 633. *Al-Sunan al-Kubra li al-Baihaqi*, j. 9, h. 66. *Fath al-Bari*, j. 10, h. 197. *Nail al-Autar*, j. 8, h. 241. Al-Munawi, *Faid al-Qadir Sharh al-Jami 'al-Saghir*, Beirut, Dar al-Fikr, 1972, j. 6, h. 314.

²⁵Lihat *al-Majmu' Sharh al-Muhadhdhab*, j. 9, h. 64-65.

²⁶Al-Nawawi menyebut sebanyak sembilan hadith sebagai dalil kepada harusnya jampi dalam Islam. Di dalam kebanyakan hadith yang dipetik oleh beliau adalah diambil dari *Sahih al-Bukhari* dan *Muslim* dan kesemua hadith tersebut adalah bertalian dengan hadith-hadith yang disebut oleh al-Fakhr al-Razi sebagai dalil kepada mereka yang mengharuskan jampi kecuali hadith riwayat Jabir r.a. yang terdapat di dalam larangan Rasulullah s.a.w. daripada menjampi.

²⁷Hadith riwayat al-Bukhari dan al-Baihaqi. Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 205. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 347. Muslim dan Imam Ahmad meriwayatkan hadith yang sama dengan sedikit tambahan. Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 183. *Al-Fath al-Rabbani*, j. 17, h. 179.

*"Rasulullah s.a.w. meminta saya supaya menjampi penyakit al-'Ain"*²⁸

3. Hadith riwayat Ummu Salamah r.a.:

*Sesungguhnya Rasulullah s.a.w. melihat di rumah Ummu Salamah seorang hamba sahaya yang wajahnya kekuningan (sufat atau safat), lalu Baginda bersabda: jampilah dia kerana terdapat al-Nazrat (al-'Ain) padanya"*²⁹

4. Hadith riwayat Jabir r.a., beliau berkata:

*"Rasulullah s.a.w. melarang daripada menjampi. Keluarga Amru Ibn Hazm menemui Rasulullah dan bertanya: Kami mempunyai jampi gigitan kalajengking dan sesungguhnya kamu melarang daripada menjampi. Lalu mereka membacanya di hadapan Rasulullah s.a.w. Maka Baginda bersabda: Aku lihat tidak mengapa (dengan jampi), sesiapa yang mampu daripada kamu membantu saudaranya, maka hendaklah ia membantunya"*³⁰

---

²⁸Hadith riwayat al-Bukhari, Muslim, al-Imam Ahmad, Ibn Hibban dan al-Baihaqi. Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 199. *Sharh Sahih Muslim* j. 14, h. 184. *Al-Fath al-Rabbani*, j. 7, h. 191. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih Ibn Hibban*, j. 7, h. 634. *Al-Sunan al-Kubra li al-Baihaqi*, j. 9, h. 347.

²⁹Hadith riwayat al-Bukhari, Muslim dan al-Baihaqi. Lihat *Fath al-Bari*, j 10, h 199. *Sharh Sahih Muslim*, j 14, h 185. *Al-Sunan al-Kubra*, j 9, h 348.

³⁰Hadith riwayat Muslim, Ibn Hibban dan al-Baihaqi. Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 186-187. *Al-Ihsan bi Tartib Sahih ibn Hibban*, j. 7, h. 631. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 349.

5. Hadith riwayat Abi Khizamah r.a. dari bapanya, beliau berkata:

"Wahai Rasulullah! Beritahu kami tentang jampi yang kami jampi dengannya, ubat-ubat yang kami berubat dengannya dan pelindung yang kami berlindung dengannya. Adakah kesemuanya ini boleh menolak (ketentuan) Allah. Lalu Baginda menjawab: Itu semua adalah qadar Allah (iaitu ubat atau seumpamanya dan penyembuhan itu adalah dari taqdir Allah)".³¹

Hadith-hadith di atas merupakan sebahagian daripada dalil yang dikemukakan oleh al-Nawawi sebagai hujah kepada harusnya jampi dan ia merupakan salah satu kaedah rawatan. Sementara hadith riwayat Jabir r.a. yang mengandungi larangan Rasulullah s.a.w. daripada perbuatan menjampi, al-Nawawi menyatakan bahawa ulama' mempunyai beberapa alasan. Antaranya, pertama, larangan menjampi adalah pada peringkat awal. Bagaimanapun, larangan itu dibatalkan dan diganti dengan perintah membenarkan jampi yang kekal untuk selama-lamanya. Kedua, ulama' yang mengatakan bahawa larangan hanyalah terhadap jampi yang tidak diketahui maksudnya sepertimana yang disebut sebelum ini. Ketiga, segelintir ulama' mengatakan larangan hanyalah kepada orang-orang atau kaum tertentu yang mempercayai bahawa jampi itulah sebenarnya yang memberi manfaat dan kesan terhadap penyakit sebagaimana kepercayaan jahiliah terhadap perkara-perkara tertentu.³²

Sementara al-Qurtubi pula membahagikan jampi daripada sudut hukumnya kepada tiga bahagian: Pertama, jampi yang digunakan pada

---

³¹Hadith riwayat al-Turmudhi, Ibn Majah dan al-Baihaqi. Lihat *Tuhfat al-Ahwadhi*, j. 6, h. 232-234. *Sunan Ibn Majah*, j. 2, h. 1137. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 349.

³²Lihat *Sharh Sahih Muslim*, j. 14, h. 169. Lihat juga *Tuhfat al-Ahwadhi*, j. 6, h. 215-216. *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 373.

zaman jahiliah yang tidak diketahui maknanya, wajib menjauhinya agar tidak terjebak ke dalam bentuk syirik atau unsur-unsurnya. Kedua, jampi yang menggunakan kalam dan nama-nama Allah, diharuskan beramal dengannya. Bahkan digalakkan sekiranya dari doa-doa yang sabit dari Rasulullah s.a.w. Ketiga, jampi yang menggunakan selain dari nama-nama Allah seperti nama-nama raja, orang-orang salih dan lain-lain, ia tidak wajib dijauhi dan juga tidak digalakkan, tetapi meninggalkannya adalah lebih baik. Bagaimanapun jampi sekiranya mengandungi pemujaan nama atau benda-benda yang digunakan sebagai lafaz atau alat jampi seperti bersumpah dengan selain daripada nama Allah, maka hendaklah dijauhi.³³

Seorang penulis dan ahli perubatan Dr. Mahmud Nazim al-Nasimi membuat kesimpulan dalam permasalahan larangan dan keizinan jampi ini dengan mengatakan bahawa Islam mengharamkan jampi jahiliah pada peringkat awal dan kemudian diizinkan sebahagian jampi jahiliah yang tidak terdapat di dalamnya perkataan-perkataan syirik. Dan keizinan diberikan kepada kesemua jampi-jampi yang sabit datangnya dari Rasulullah s.a.w. sebagai alternatif kepada jampi yang tidak bercorak Islam dalam usaha memenuhi ruang dan keperluan perubatan spiritual atau ketuhanan.³⁴

Seterusnya beliau mengemukakan tiga alasan yang menyebabkan jampi jahiliah diharamkan oleh Islam pada peringkat awalnya secara keseluruhan, iaitu:

1. Kerana kebanyakannya mengandungi ibarat-ibarat yang membawa syirik seperti memohon perlindungan dari berhala ataupun mengandungi perkataan-perkataan bukan dari

---

³³Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 196-197.

³⁴Lihat Mahmud Nazim al-Nasimi, *al-Tib al-Nabawi wa al-'Ilm al-Hadith*, Beirut, 1987, j. 3, h. 151.

bahasa Arab yang tidak diketahui maksudnya. Ia diharamkan kerana ditakuti berasal dari bahasa lain dan maksudnya boleh membawa kepada kufur atau syirik dan setiap yang tidak difahami tidak dijamin dari mengandungi unsur-unsur syirik.³⁵

2. Kerana ramai dari kalangan orang Arab yang mempercayai bahawa jampilah sebenarnya yang memberi kesan secara langsung terhadap penyakit tanpa keizinan dari Allah.
3. Kerana orang-orang Arab telah sampai ke peringkat yang melampau dalam menggunakan jampi seperti menjadikan selaran api sebagai penyembuh penyakit.³⁶

Berdasarkan faktor-faktor inilah, Islam mengharamkan jampi yang merupakan kaedah rawatan yang paling popular di zaman Jahiliah secara keseluruhannya pada peringkat permulaan. Oleh kerana itulah Rasulullah s.a.w. mengkategorikan jampi ke dalam amalan syirik. Sabdanya yang bermaksud: "*Sesungguhnya jampi, tangkal dan ubat pengasih adalah syirik*".

Sementara keizinan terhadap sebahagian daripada jampi jahiliah tanpa sebahagian yang lain pada peringkat seterusnya adalah berdasarkan kepada keperluan kepada satu kaedah rawatan spiritual atau ketuhanan yang paling berkesan bagi menyembuh penyakit setelah jampi diharamkan secara total. Justeru itulah Rasulullah s.a.w. meminta supaya dibacakan kepadanya terlebih dahulu mana-mana jampi sebelum baginda mengizinkannya. Sekiranya tidak wujud sesuatu yang bercanggah dengan akidah tauhid dan roh Islam, baginda mengizinkan penggunaan jampi itu. Kesimpulan ini dapat diambil dari hadith riwayat Jabir r.a. sebagaimana yang disebut sebelum ini yang memperlihatkan larangan daripada menjampi, kemudian Rasulullah s.a.w. mengizinkannya setelah jampi.

---

³⁵Lihat juga *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 373. *Tuhfat al-'Ahwadhi*, j. 6, h. 215.

³⁶Mahmud Nazim al-Nasimi, *op.cit.*, j. 3, h. 151-152

Hadith riwayat Jabir r.a. dan hadith-hadith yang lain yang mengandungi keizinan Rasulullah s.a.w. terhadap jampi termasuk hadith riwayat A'ishah r.a. yang bermaksud: *Rasulullah s.a.w. mengizinkan jampi dari setiap yang terkena racun*" jelas menunjukkan bahawa jampi memang dilarang sebelum ini.³⁷

Hafiz Ibn Hajar semasa mengulas hadith A'ishah ini menyatakan bahawa terdapat isyarat bahawa jampi dilarang terlebih dahulu (sebelum diizinkan)³⁸ Sementara Muwaffaq al-Din al-Baghdadi menyatakan bahawa larangan menjampi hanya kepada jampi yang boleh membawa kepada kufur ataupun larangan itu wujud dan kemudian dibatalkan.³⁹

Dr. Mahmud Nazim telah mengklasifikasikan beberapa jampi yang dilarang dan yang diharus oleh Islam. Jampi-jampi yang diharamkan ialah:

- i. Jampi Jahiliah yang tidak terdapat di dalamnya kalimah-kalimah syirik, tetapi tidak dibaca di hadapan Rasulullah s.a.w. untuk mendapat keizinan Baginda.
- ii. Jampi yang tidak diketahui maksudnya.
- iii. Jampi yang tidak menggunakan Kalam Allah (ayat-ayat Qur'an), nama-nama dan sifat-sifat-Nya.
- iv. Jampi yang digunakan untuk mengubati pelbagai penyakit sebagai alternatif kepada ubat berbentuk fizikal yang sepatutnya diguna dan diketahui keberkesanannya serta mudah didapati. Ini kerana mengeneipkan ubat-ubat fizik

---

³⁷Mahmud Nazim al-Nasimi, *op.cit.*, h. 153-154.

³⁸Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 206. Lihat juga *Taufat al-Ahwadhi*, j. 6, h. 215.

³⁹Muwaffaq al-Din, *op.cit.*, h. 227.

yang kebiasaannya dapat menyembuh penyakit adalah bercanggah dengan ajaran Islam.⁴⁰

Sebaliknya ulama' meletakkan tiga syarat kepada perbuatan jampi yang diharuskan Islam berdasarkan kepada hadith-hadith yang membenarkan jampi serta berpandu kepada ajaran Islam. Menurut Hafiz Ibn Hajar ulama' telah bersepakat menyatakan harusnya jampi setelah memenuhi tiga syarat, iaitu:

- i. Hendaklah jampi itu dengan Kalam Allah (ayat-ayat al-Qur'an), nama-nama dan sifat-sifat-Nya.
- ii. Hendaklah menggunakan bahasa Arab ataupun yang diketahui maknanya walaupun bukan dengan bahasa Arab.
- iii. Hendaklah mengiktikad bahawa jampi tidak akan memberi kesan dengan sendiri, bahkan dengan izin dan kuasa Allah.⁴¹

Seterusnya Hafiz Ibn Hajar menjadikan hadith 'Auf Ibn Malik r.a. yang bermaksud: "*..... Tidak mengapa dengan jampi selagi tidak mengandungi syirik*" sebagai dalil bahawa walau apa jua bentuk jampi selagi ia membawa kepada syirik, ia tetap dilarang. Sementara yang tidak diketahui maknanya pula tidak dapat diberi jaminan bahawa ia bersih dari unsur-unsur yang boleh membawa kepada syirik.⁴²

---

⁴⁰Mahmud Nazim al-Nasimi, *op.cit.*, j. 3, h. 155.

⁴¹Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 195. Lihat juga Mahmud Nazim al-Nasimi, *op.cit.*, j. 3, h. 156 & 159. Muhammad Ibrahim Salim, *op.cit.*, h. 98. Abu Mu'adh Muhammad Ibn Ibrahim, *'Ahkam al-Ruqa wa al-Tama'im wa Sifat al-Ruqyat al-Shar'iyah*, Saudi Arabia, t.t., h. 20. *Sharh al-Zurqani 'ala Muwatta'*, al-Imam Malik, j' 4, h. 328. *Abd al-Rahman Ibn Hasan Ali al-Shaikh*, *Fath al-Majid Sharh Kitab al-Tauhid, Riyad*, t.t., h. 103.

⁴²Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 195. Lihat juga *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 373. *Nail al-'Autar*, j. 8, h. 240.

Ini sekaligus menolak golongan yang berpendapat bahwa jampi harus walau apa juga bentuk dan bacaannya asalkan ia memberi manfaat berdasar kepada hadith riwayat Jabir r.a. yang terkandung di akhir hadith pengertian berikut:

".....Sesiapa yang mampu memberi manfaat kepada saudaranya, maka hendaklah ia memberinya.⁴³

Kenyataan tersebut memperlihatkan bacaan jampi yang tidak mengandung unsur-unsur syirik, adalah harus sekalipun ia menggunakan bahasa selain daripada bahasa Arab yang difahami maksud dan maknanya.⁴⁴

Menurut Ibn al-Tin jampi dengan *al-Mu'awwidhat* dan sebagainya dari nama-nama Allah dan menggunakan bahasa orang-orang salih merupakan rawatan rohani dan sembuh dengan izin Allah.⁴⁵

Ibn al-Athir dalam mengulas hadith yang menyebut di antara golongan yang akan memasuki syurga tanpa hisab, ialah mereka yang tidak pernah meminta dijampi, beliau menyatakan bahawa mereka yang tidak pernah menjampi itu adalah sifat para wali Allah yang menolak sebarang sebab duniawi dan tidak melihat sedikitpun hubungkaitnya dengan sesuatu. Seterusnya beliau mengatakan bahawa ia merupakan darjat yang khusus yang tidak akan sampai ketahap itu melainkan para wali. Justeru itu, orang awam digalakkan supaya berubat.⁴⁶

---

⁴³Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 195.

⁴⁴Lihat *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 373. Abu Bakr al-Jaza'ir, *Minhaj al-Muslim*, h. 284.

⁴⁵Majdi Muhammad al-Shahawi, *al'Illaj al-Rabbani*, h. 130. Lihat juga *Fath al-Bari*, j. 10, 196. *Nail al-'Autar*, j. 8, h. 241.

⁴⁶Ibn al-Athir, *al-Nihayat fi Gharib al-Hadith*, j. 2, h. 255.

Daripada tiga syarat jampi sebagaimana yang disepakati oleh ulama', dapatlah difahami bahawa dua darinya untuk bahan jampi dan satu untuk penjampi. Syarat untuk penjampi yang dimaksudkan ialah hendaklah ia beriktikad bahawa jampi itu sendiri tidak dapat memberi apa-apa kesan melainkan dengan kehendak Allah. Selain dari syarat tersebut, terdapat beberapa syarat lain yang dikenakan terhadap penjampi dan juga pesakit agar jampinya benar-benar mujarab sebagaimana yang dinyatakan oleh al-Shawkani. Beliau menyatakan bahawa rawatan dengan berdoa berserta dengan berserah kepada Allah lebih bermanfaat dari rawatan dengan menggunakan tumbuh-tumbuhan dan akar-akar kayu, tetapi ia hanya akan memberi kesan dan manfaat berasaskan dua perkara: pertama dari aspek pesakit, iaitu pesakit tersebut perlu mempunyai niat dan tujuan yang ikhlas. Sementara dari aspek penjampi pula hendaklah hatinya sentiasa bergantung kepada Allah serta bertaqwa dan bertawakkal kepada-Nya.⁴⁷

Sementara itu Ibn Qayyim pula mengatakan bahawa pengamal perubatan seharusnya memiliki jiwa yang kuat, baik tujuannya kepada Allah dan berbanyak-banyak memohon dengan doa-doa perlindungan yang sah yang dirasai bukan sahaja oleh lidahnya tetapi juga hatinya.⁴⁸

Menyentuh hadith riwayat 'Imran Ibn al-Hussain r.a. yang bermaksud:

"Tidak ada jampi melainkan pada penyakit Ain dan Humat".⁴⁹

---

⁴⁷Lihat *Nail al'Autar*, j. 8, h. 228. Lihat juga Majdi Muhammad al-Shahawi, *op. cit.* h. 130.

⁴⁸Ibn Qayyim, *op. cit.* h. 67-68. Lihat juga Majdi Muhammad al-Shahawi, *op. cit.* h. 130. Abd al-Mun'im Qindil, *op. cit.* h. 129-131.

⁴⁹Hadith riwayat Abu Dawud, al-Turmudhi, al-Imam Ahmad dan al-Baihaqi. Lihat *'Aun al-Ma'bud*, j. 10, h. 369, *Tuhfat al-Ahwadhi'* j. 6, h. 217. *Al-Fath al-Rabbani*, j. 17, h. 179. *Al-Sunan al-Kubra*, j. 9, h. 348. Al-Nawawi mengatakan hadith ini sah. Lihat *al-Majmu' Sharh al-Muhadhdhab*, j. 9, h. 65. Ibn Majah juga ada meriwayatkan hadith yang sama tetapi dari Buraidah r.a. bukannya dari 'Imran Ibn Husain. Lihat *Sunan Ibn Majah*, j. 2, h. 1161.

Al-Nawawi menyatakan bahawa ulama' berpendapat hadith di atas tidak bermaksud membenarkan jampi terhadap penyakit *al-'Ain* dan *al-Humat* sahaja. Tetapi yang dimaksudkan di sini ialah tidak ada jampi yang paling afdal dan utama kecuali jampi terhadap penyakit *al-'Ain* dan *al-Humat* , kerana kemudaran yang terdapat pada kedua penyakit tersebut lebih bahaya jika dibandingkan dengan penyakit lain.⁵⁰

Menurut Hafiz ibn Hajar semasa mengulas pendapat yang mengatakan tidak harus jampi melainkan pada penyakit *al-'Ain* dan *al-Humat* yang berdasarkan hadith riwayat Imran Ibn Husin, maksud pembatasan jampi kepada dua penyakit tersebut, kerana kedua-duanya merupakan penyakit yang pada asalnya dirawat dengan jampi.⁵¹

Ibn al-Athir pula berkata, maksudnya: "*Pembatasan jampi kepada al-'Ain dan al-Humat tidak menghalang jampi kepada lain-lain penyakit kerana Rasulullah s.a.w. pernah menjampi sahabatnya yang mengalami penyakit selain daripada dua penyakit tersebut. Sebaliknya yang dimaksudkan di sini ialah tidak ada jampi yang lebih baik dan afdal daripada jampi bagi penyakit al-'Ain dan al-Sum* .....⁵² Sementara al-Baihaqi menyatakan bahawa kedua penyakit tersebut lebih afdal dijampi kerana kedua-duanya lebih bahaya.⁵³

Kesimpulan

Dari dalil-dalil dan keterangan di atas dapat dibuat kesimpulan bahawa jampi merupakan salah satu kaedah rawatan dalam Islam. Jampi juga tidak terbatas kepada penyakit-penyakit tertentu malah ia boleh

---

⁵⁰Al-Nawawi, *Sharh Sahih Muslim*, j. 6, h. 217. *Nail al-'Autar*, j. 8, h. 230.

⁵¹Lihat *Fath al-Bari*, j. 10, h. 196. Lihat juga al-Munawi, *Faid al-Qadir Sharh al-Jami' al-Saghir*, j. 6, h. 426. Al-Shaukani, *Nail al-'Autar*, j. 8, h. 240.

⁵²

⁵³Lihat *al-Sunan al-Kubra li al-Baihaqi*, j. 9, h. 348.

digunakan sebagai kaedah rawatan jasmani. Namun demikian tidak kesemua jampi diharuskan dalam Islam. Ia tertakluk kepada beberapa syarat sebagaimana yang dinyatakan oleh Hafiz Ibn Hajar. Ini bermakna mana-mana jampi termasuk jampi serapah yang diamalkan oleh kebanyakan masyarakat Melayu tradisional diharuskan oleh Islam selagi ia menggunakan ayat-ayat al-Qur'an, doa-doa yang *ma'thur* dan tidak mengandungi perkataan-perkataan syirik. Jampi tersebut juga hendaklah dengan menggunakan bahasa Arab atau bahasa yang difahami maksudnya. Penjampi pula tidak boleh mengiktikad bahawa jampi tersebut boleh memberi apa-apa manfaat atau mudarat melainkan dengan kehendak Allah s.w.t.

